

A vidéki múzeumok belső hangja

2012. április 4-én lépett hatályba az a kormányrendelet (1094/2012, (IV.3.)), amelynek értelmében a kijelölt, a határozatban megnevezett szervek feladatuk kapták, hogy a magyarországi megyei múzeumi szervezetek fenntartását, működését, egyáltalán: létezését megváltoztató döntések végrehajtását előkészítsék, részleteit kidolgozzák. Számunkra, gyakorló muzeológusok számára ez már nem az első változás hírére hozza ebben az évben. Talán kicsit túlzás, de 2012 számunkra a korábban sem ritka nehéz helyzetekhez képest is a bizonytalanság éve, amelynek egyetlen állandó jellemzője nem a spontán változás, hanem az elrendelt változtatás. A kormányhatározat

„1.5. egyetért azzal, hogy a Törvény alapján állami tulajdonba és fenntartásba került megyei könyvtárak és megyei múzeumok, valamint kulturális és közgyűjteményi feladatokat ellátó alapítványok, közalapítványok és gazdasági társaságok (a továbbiakban együtt: megyei múzeumok és könyvtárak) a megyeszékhely megyei jogú városok fenntartásába kerüljenek;

1.6. egyetért azzal, hogy a megyei múzeumok tagintézményei elsődlegesen a területi elhelyezkedésük szerint illetékes települési önkormányzatok fenntartásába kerüljenek”

(A határozat teljes szövege: http://www.njt.hu/cgi_bin/njt_doc.exe?docid=147326.215359)

Régen és sokan látjuk, hogy az 1960-as évek óta működő (MŰKÖDŐ!!!) megyei múzeumi szervezeti hálózatnak sok hibája, hiányossága van. Nincsen rózsza...

Nem vonjuk kétségbe, sőt, saját tapasztalataink meg is győznek bennünket arról, hogy - bármilyen közigazgatási szintűek is, - az önkormányzatok kiváló fenntartói, fejlesztő, gondoskodó gazdái, saját értékeikre büszke, öntudatos működtetői lehetnek egy-egy intézménynek. Ám azt is jól tudjuk mindannyian, a szándék gyakran igazán apró összetevője a valóságnak. A gazdasági nehézségek, a személyi összetétel tekintetében rendszeresen változó települési önkormányzatok (hogy a kismúzeumok eseténél maradjunk) jószándéka nem elég ahhoz, hogy a jelenleg még hálózatként élő múzeumi szervezeti rendszer előnyeire legalább hasonló alaphelyzetet teremtsen egy-egy vidéki kismúzeum számára. Vannak persze szerencsés, csodáltnivalóan sikeres kivételek. Ám láttunk már sajnos több olyat is, hogy egy-egy éppen a hivatalos működés (helytörténeti gyűjtemény, tájház) határára érkezett, a helyi

közösség saját erejéből létrehozott intézménykezdemény semmivé vált, mert a változó gazdasági környezet a fenntartást „látatlanban” vállaló önkormányzat számára semmiféle módot, forrást, keretet nem adott a működéshez. Az ilyen esetek – azon túlmenően, hogy ablakon kidobott pénzt, időt, energiát jelentenek – éppen azokra vannak a legerősebb negatív hatással, akikben a szándék megszületett: a helyi közösség tagjaira. Az efféle kudarcok közösségromboló hatása évtizedekre szól.

A vidéken dolgozó muzeológusok egy részének sajnos ilyen tapasztalatok tolnak elő emlékezetéből, amikor a vidéki önkormányzati fenntartásról hall – hangsúlyozom, hogy az önkormányzatok jószándékának biztos ismerete mellett. Nem véletlen, hogy az átalakulás folyamatában a már most is önkormányzati fenntartású muzeális intézmények saját érdekükben, önerőből hoznak létre szakmai hálózatokat – pl a Tájházzszövetség vagy az Észak-bihari Muzeológiai Szakszolgálat. Az kétségtelen, hogy a megyei múzeumi hálózatnak –mint mindennek– voltak előnyösebb és hátrányosabb helyzetű elemei, intézményei is. Ám az újonnan létrejött szakmai tömörülések igazolják, hogy hálózatra, szakmai szövetségre szükség van. Ez tehát a múzeumi kérdésnek az az oldala, amely annak környezetéről szól, azokról, akikhez, akiknek a múzeum szól.

Ám a magyarországi muzeológiának megvan a maga belső története is: olyan eredményei, amelyek mai művelőinek nemcsak lehetővé teszik, hanem kötelezik is a szakma képviselőit arra, hogy SAJÁT tapasztalataikat, véleményüket maguk mondják el, hiszen azt leginkább ők tudhatják, ezért a szakmájuk. Manapság a múzeumok tudományos kutatóhely jellege nincs előtérben, a múzeumok egyre inkább – és ez is a kiútkeresés velejárója – a múzeumpedagógiai foglalkozások helyszínei. Csakhogy kutatás, feltárás, gyűjtés nélkül még az igazán világszerte múzeumi alapfeladatot jelentő kiállítások rendezése is lehetetlen, nem beszélve a múzeumpedagógiáról. A foglalkozások, kiállítások, de a tárlatvezetések, előadássorozatok, az amatőr pályázók munkájának segítése – és még hosszan sorolhatnánk – mind, mind olyan tevékenység a múzeumban, amely a kutatásból nő ki, amelynek a kutatás a talaja – nem pedig fordítva!!! Természetesen ezen töprengeni, de még ezt egyáltalán észrevenni se nem a múzeumlátogatók feladata. Sokkal inkább feladatunk nekünk, muzeológusoknak felhívni rá a figyelmet, a döntéshozóknak pedig – reményeink szerint – mérlegelni véleményünket. Azt talán nem szükséges hangsúlyozni, hogy a tudományos munka megkívánja ugyan a kutatói magányt is, de az eredményei semmit nem érnek, ha nem kerülnek be a szakmai, majd a szélesebb köztudatba. A múzeumok hálózati rendszerének megszüntetése véleményem szerint elsősorban ezt fenyegeti. A mai muzeológusok jó része az országos tudományos életnek is aktív szereplője, tehát saját szűkebb szakmáját művelve, egyéb „befektetés” nélkül – a sokat emlegetett, valóban létező „megszállottsága” révén – alaphelyzetből beviszi a múzeumát saját tudományának körforgásába. Mindamellet egy-egy megyei múzeum még ma is TÖBB tudománynak műhelye, mint ilyen, egyedülálló szakmai-tudományos együttműködésekre ad módot, ugyancsak alaphelyzetben, külön befektetés, szervezés, kapcsolatépítés nélkül, természetesen. Mit tehet egy régész (de említhetnénk a történészt, a néprajzost, a művészet-vagy irodalomtörténészt, a földrajzost, stb.), ha kakastetemet talál egy avar kori

sírban, de nem talál hozzá régészeti párhuzamot? Jelen esetben MÉG csak a szomszéd irodákba kell bekopogtatnia vagy a megyei szervezeten belül átmenni saját kollégájához egy megyebeli településre. Néprajzos kollégái eligazítják a néprajzi szakirodalomban, a kakasütés szokásának európai és magyarországi példái között, történész kollégái felsorolják a történeti forrásokat, amelyekben párhuzamok után nézhet, stb. Ez a könnyű és természetes együttműködés volt a titka a magyarországi múzeumok tudományosan is páratlan eredményességének. Ez a tudományban ugyanaz a jelenség, mint amikor Chopin a lengyel, Kodály a magyar, Bartók a szlovák és a török népzenehez fordult, hogy a komolyzenébe vigyen onnan, kívülről friss hangot. De ezt csinálták a céhes élet idején mesterséget tanulók is, vándorkönyveik tanúskodnak róla, hogy többszáz kilométereket vándoroltak, hogy máshonnan is tanulhassanak. Nem is kéne talán példaként ilyen messzire menni, hiszen ezt csinálják a mai egyetemisták is az Erasmus-programok keretében. Másfelé is tájékozódnak, másban is megmártóznak, hogy a külső tapasztalatot belső erővé tegyék. Tudományok között is így van ez, ez segít megmenekülni az egészségtelen befelé fordulástól. De a terjedés – múzeumokon belül - egyenesebb nyomvonalakon, szakmákon belül is jellemző volt, mert a hálózat „generálta”. Talán elég a legjellemzőbb példa. A Népművészeti örökségünk című sorozat. 1987-ben Szolnok megyében készült el az első darabja, a Szolnok megye népművészete. Jóllehet, magasabb szándék és támogatás is kellett hozzá, de a néprajzi muzeológiában olyan „divatot” teremtett, hogy minden megyei szervezet igyekezett elkészíteni saját kötetét, van olyan, ahol épp most készül. Ha egyenként, elszórtan dolgoznak a néprajzosok, ha semmilyen információjuk nincs arról, hogy a szakmán belül ki foglalkozik viselettel, ki fazekassággal, ki fadaragással, stb., nem lehet alkotó közösséget összekovácsolni. A megyei múzeumi hálózat tette lehetővé, hogy például ebben a sorozatban minden részterület megtalálta a maga szakemberét. Noha minden megye igyekezett, igyekszik saját erőből, nemcsak saját gyűjteményi, hanem saját kutatói kapacitással megoldani ezt a feladatot, a szakmai konzultációk minden kötet megszületését segítették. Arról már nem is beszélve, hogy a népi kultúra határtalansága a megyehatároknál erősebb, a szomszédos, de akár távolabbi megyékben élő kollégák tapasztalattal is, tanácsokkal is, olykor a területükre vándorolt műtárgyak üzenetével is segíteni tudták, tudják egymást. És ez csak az együttműködés egyetlen példája.

Azt hiszem, nem vagyok egyedül azzal a félelemmel, hogy a megyei múzeumi hálózat megszűntetésével olyan autóból veszik ki a motort, amelynek azután is gyönyörű marad a karosszériája, épek a kerekei, csillogó a visszapillantó tükre, de már csak a tehetetlenségi erő viszi előre – vagy hátra.